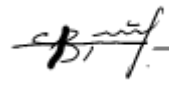

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет прикладної математики та інформатики
Кафедра кібербезпеки

Затверджено

на засіданні кафедри кібербезпеки
факультету прикладної математики та
інформатики
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(Протокол № 15/23 від 29 серпня 2023 р.)

Завідувач кафедри

П.С.Венгерський

Силабус з навчальної дисципліни
“ Застосування систем штучного інтелекту в кібербезпеці ”,
що викладається в межах ОПП Кібербезпека
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для здобувачів з
спеціальності 125 – кібербезпека та захист інформації

Львів 2023 р.

Назва дисципліни	Системи штучного інтелекту
Адреса викладання дисципліни	Головний корпус ЛНУ ім. І. Франка м. Львів, вул. Університетська 1
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Факультет прикладної математики та інформатики кафедра кібербезпеки
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	12 – інформаційні технології 125 – кібербезпека та захист інформації
Викладачі дисципліни	Пелешко Дмитро Дмитрович, професор кафедри кібербезпеки Колос Надія Мирославівна, доцент кафедри дискретного аналізу та інтелектуальних систем.
Контактна інформація викладачів	dmytro.peleshko@lnu.edu.ua nadiya.kolos@lnu.edu.ua Головний корпус ЛНУ ім. І. Франка м. Львів, вул. Університетська, 1
Консультації з питань навчання по дисципліні відбуваються	Консультації в день проведення лекцій/лабораторних занять (за попередньою домовленістю).
Сторінка курсу	https://ami.lnu.edu.ua/academics/bachelor
Інформація про дисципліну	Дисципліна “Застосування систем штучного інтелекту в кібербезпеці” є нормативною дисципліною для спеціальності 125 – Кібербезпека та захист інформації для освітньої програми Кібербезпека, яка викладається в 6-му семестрі в обсязі 4-х кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Коротка анотація дисципліни	Штучний інтелект - один з найперспективніших напрямків комп'ютерних наук, який вивчає методи розв'язання задач, для яких не існує способів вирішення. Системи штучного інтелекту можуть оперувати даними та самонавчатися. Сфери застосування таких систем є необмеженими - від створення роботів, які самостійно приймають рішення, до машин з автопілотом чи онлайн-перекладачів в реальному часі.
Мета та цілі дисципліни	Метою даного курсу є ознайомити студентів з основними підходами до вирішення інтелектуальних задач; сформулювати освоєння основних принципів побудови та функціонування інтелектуальних систем; виробити навички та вміння по вибору методів та алгоритмів для вирішення типових інтелектуальних задач. Цей курс містить фундаментальні положення систем штучного інтелекту, а також головні моделі й універсальні процедури, застосовні до широкого кола задач, які важко піддаються розв'язуванню традиційними методами.
Література для вивчення дисципліни	Основна література: 1. Булгакова О.С., Зосімов В.В., Поздеев В.О. Методи та системи штучного інтелекту: теорія та практика, - Вид-во Гельветика, 2020. – 356 ст. 2. Artificial Intelligence. A Modern Approach. (4th Edition). Stuart J. Russell and Peter Norvig. – 4d ed., - Pearson Education, 2020/ - 1136 p. 3. I, Human: AI, Automation, and the Quest to Reclaim What Makes Us Unique Kindle Edition. Tomas Chamorro-Premuzic. - Harvard Business Review Press, 2023. – 220 p.

	<p>4. Троцько В.В. Методи штучного інтелекту: навчально-методичний і практичний посібник, К.: Університет "КРОК", 2020. – 86 с.</p> <p>5. Шаповал Н.В. Методи та системи штучного інтелекту. Комп'ютерний практикум [Електронний ресурс], - КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 44 ст. - https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/57162/1/Shapoval_SMSHl.pdf</p> <p>Додаткова література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ю.В. Нікольський, В.В. Пасічник, Ю.М. Щербина, Системи штучного інтелекту, Львів, 2010. 2. Савченко А.С., Синельников О.О. Методи та системи штучного інтелекту – К. : НАУ, 2017. – 190 с. 3. Luger, George F. Artificial intelligence : structures and strategies for complex problem solving / George F. Luger.-- 6th ed., - University of New Mexico, 2009. – 779 p. 4. Haykin S. Neural networks and learning machines / Simon Haykin.—3rd ed. Pearson, 2018. – 938 с.
Обсяг курсу	Загальний обсяг: 120 годин. Аудиторних занять: 64 год., з них 32 години лекцій та 32 години лабораторних занять. Самостійної роботи: 56 годин.
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу студент буде:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знати: <ul style="list-style-type: none"> – основні методи використання технологій штучного інтелекту для задач кібербезпеки – формулювання основних понять і означень штучного інтелекту; – способи подання задач і методи пошуку розв'язків; – базові концепції та загальну характеристику інтелектуальних систем; – основні класичні підходи до вирішення типових інтелектуальних задач; – основи моделювання та представлення знань (фреймові, семантичні логічні моделі); – основи формалізації експертних знань та основні принципи створення та функціонування експертних систем. • вміти: <ul style="list-style-type: none"> – використовувати технології штучного інтелекту для задач кібербезпеки – формалізувати знання за допомогою різних способів представлення знань; – розробляти модульну інтелектуальну систему на модельному та концептуальному рівні; – проектувати інтелектуальні системи, експертні системи, бази знань; – використовувати інтелектуальні системи для вирішення прикладних завдань у кібербезпеці. <p>Курс забезпечує набуття таких компетентностей: ІК, КЗ 1, КЗ 2, КЗ 4, КЗ 5, КФ 2, КФ 9 та програмних результатів навчання: ПРН 2, ПРН 3, ПРН 4, ПРН 5, ПРН 6, ПРН 9-13, ПРН 17, ПРН 19, ПРН 33, ПРН 34, ПРН 44-46.</p>
Ключові слова	Штучний інтелект, інтелектуальна система, нейронна мережа, навчання, граф, пошук на графі, пошук вшир, пошук вглиб, евристики, алгоритм А*, нечіткі множини, експертні системи, ймовірність, робот, простір станів, знання, модель представлення

	знань.
Формат курсу	Очний. Проведення лекцій, лабораторних робіт і консультацій.
Теми	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступ. Поняття «штучний інтелект». Етапи розвитку штучного інтелекту. Штучний інтелект сьогодні. Соціальні мережі як елемент кіберпростору. Боти та штучний інтелект. 2. Способи подання задач. 3. Неінформовані методи пошуку. 4. Інформовані методи пошуку в просторі станів. 5. Подання задач у просторі підзадач. Графи AND/OR. 6. Методи подання знань. Логічні моделі. 7. Продукційна, семантична та фреймова моделі представлення знань. 8. Поняття про експертні системи підтримки прийняття рішень. 9. Вступ до нейроінформатики. 10. Саморганізаційні та інші види мереж. Гібридні мережі. 11. Нечітке моделювання. 12. Задачі кібербезпеки. Можливі напрямки застосування штучного інтелекту у кібербезпеці.
Підсумковий контроль, форма	Екзамен у кінці шостого семестру.
Пререквізити	Для вивчення дисципліни студенти потребують базові знання з курсу "Застосування дискретної математики в криптології", "Моделі та методи дискретної математики", "Застосування теорії ймовірності в кібербезпеці", "Обробка сигналів в кібербезпеці", "Прикладна статистика".
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентації, лекції Індивідуальні завдання Групові проекти, менторство
Необхідне обладнання	Комп'ютер, Internet.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поточне опитування: 40% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 40; • індивідуальне завдання: 10% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 10; • іспит: 50% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 50. <p>Підсумкова максимальна кількість балів 100.</p> <p>Лабораторні роботи: Очікується, що студенти виконають чотири лабораторних роботи і одне індивідуальне завдання.</p> <p>Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть їх самостійними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.</p> <p>Відвідування занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції та лабораторні</p>

	<p>заняття курсу. Студенти повинні інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів, визначених для виконання всіх видів письмових робіт та індивідуальних завдань, передбачених курсом.</p> <p>Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали, отримані при поточному опитуванні, самостійній роботі та бали підсумкового тестування. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час лабораторного заняття; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях, не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.</p> <p>Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.</p>
<p>Питання до екзамену.</p>	<p>Поняття «штучний інтелект». Етапи розвитку штучного інтелекту.</p> <p>Штучний інтелект сьогодні. Соціальні мережі як елемент кіберпростору. Боти та штучний інтелект.</p> <p>Способи подання задач і пошук розв'язків.</p> <p>Модель предметної області. Простір станів.</p> <p>Методи "сліпого пошуку". Методи пошуку вшир і вглиб.</p> <p>Алгоритм рівних цін.</p> <p>Евристичні методи пошуку в просторі станів. Алгоритм пошуку по першому найкращому збігу, A-алгоритм. Алгоритм "підйому на гору".</p> <p>Виявлення шахрайства за допомогою алгоритмів пошуку на графах.</p> <p>Подання задач у просторі підзадач. Графи AND/OR.</p> <p>Дані та знання. Декларативні знання та процедурні.</p> <p>Логічна модель представлення знань.</p> <p>Продукційна, семантична та фреймова моделі представлення знань.</p> <p>Поняття про експертні системи підтримки прийняття рішень. Їх призначення, класифікація, структура. Дерево рішень.</p> <p>Приклади експертних систем з питань кібербезпеки.</p> <p>Нейронні мережі. Персептрон і його розвиток.</p> <p>Багатошаровий персептрон і алгоритм зворотного поширення помилки.</p> <p>Саморганізаційні та радіально-базисні нейронні мережі. Гібридні мережі.</p> <p>Виявлення аномалій в мережі, що може свідчити про вторгнення або інші загрози.</p> <p>Нечіткі множини. Операції з нечіткими множинами.</p> <p>Нечіткі числа та операції з ними. Нечіткі відношення.</p> <p>Задачі кібербезпеки. Можливі напрямки застосування штучного інтелекту у кібербезпеці.</p>
<p>Опитування</p>	<p>Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенні курсу.</p>

Ти ж.	Тема, план, короткі тези	Форма діяльності (заняття)	Література. Ресурси в інтернеті	Завдання, год	Термін виконання
1	Тема 1. Вступ. Поняття «штучний інтелект». Етапи розвитку штучного інтелекту.	Лекція, самостійна	[1-9]	2, 4	1 тиждень
	Тема 1. Вступ. Поняття «штучний інтелект». Штучний інтелект сьогодні. Соціальні мережі як елемент кіберпростору. Боти та штучний інтелект.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
2	Тема 2. Способи подання задач. Модель предметної області. Простір станів. Подання задачі в просторі станів.	Лекція, самостійна	[1-9]	2, 4	1 тиждень
	Тема 2. Подання задачі в просторі станів.	Лабораторна		2	1 тиждень
3	Тема 3. Неінформовані методи пошуку. Методи пошуку вшир і вглиб. Алгоритм рівних цін.	Лекція, самостійна	[1-9]	2, 4	1 тиждень
	Тема 3. Неінформовані методи пошуку. Методи пошуку вшир і вглиб. Алгоритм рівних цін.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
4	Тема 4. Інформовані методи пошуку в просторі станів. Алгоритм пошуку по першому найкращому збігу, A-алгоритм, алгоритм "підйому на гору".	Лекція, самостійна	[1-9]	2, 4	1 тиждень
	Тема 4. Інформовані методи пошуку в просторі станів. Алгоритм пошуку по першому найкращому збігу, A-алгоритм, алгоритм "підйому на гору". Виявлення шахрайства за допомогою алгоритмів пошуку на графах.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
5-6	Тема 5. Подання задач у просторі підзадач. Графи AND/OR.	Лекція Самостійна	[1-9]	4 6	2 тижні
	Тема 5. Подання задач у просторі підзадач. Графи AND/OR. Пошук вшир та вглиб на I/АБО графах.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
	Модульний контроль	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
7	Тема 6. Методи подання знань. Логічні моделі. Основи логіки предикатів: синтаксис та семантика. Метод резолюцій Робінсона.	Лекція Самостійна	[1-9]	2 6	1 тиждень

	Тема 6. Методи подання знань. Логічні моделі. Дані та знання. Створення індивідуальної БЗ з використанням різних моделей подання знань.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
8	Тема 7. Продукційна, семантична та фреймова моделі подання знань.	Лекція Самостійна	[1-9]	2 6	1 тиждень
	Тема 7. Продукційна, семантична та фреймова моделі подання знань. Створення індивідуальної БЗ з використанням різних моделей подання знань.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
9-10	Тема 8. Поняття про експертні системи. Характеристики та етапи побудови експертних систем. Области застосування та види експертних систем. Перспективи розвитку експертних систем.	Лекція Самостійна	[1-9]	4 6	2 тижні
	Тема 8. Експертні системи підтримки прийняття рішень. Приклади експертних систем з питань кібербезпеки. Створення індивідуальної експертної системи на основі дерева рішень.	Лабораторна	[1-9]	4	2 тижні
11-13	Тема 9. Вступ до нейроінформатики. Перцептрон і його розвиток. Математичний нейрон Мак-Каллока-Пітса. Перцептрон Розенблатта і правила Гебба. Дельта-правило і розпізнавання букв. Обмеженість одношарового перцептрона. Багатошаровий перцептрон і алгоритм зворотного поширення помилки.	Лекція Самостійна	[1-9]	6 10	3 тижні
	Тема 9. Вступ до нейроінформатики. Створення нейромережі, що розпізнає букви українського та грецького алфавітів.	Лабораторна	[1-9]	6	3 тижні
14	Тема 10. Саморганізаційні та інші види мереж. Гібридні мережі. Виявлення аномалій в мережі, що може свідчити про вторгнення або інші загрози.	Лекція Самостійна	[1-9]	2 2	1 тиждень
	Створення нейромережі, що розпізнає букви українського та грецького алфавітів.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень
15	Тема 11. Нечітке моделювання. Нечіткі множини. Операції з нечіткими множинами. Нечіткі числа.	Лекція Самостійна	[1-9]	2 2	2 тижні
	Тема 11. Нечітке моделювання. Операції з нечіткими множинами	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень

	та нечіткими числами.				
16	Тема 12. Задачі кібербезпеки. Можливі напрямки застосування штучного інтелекту у кібербезпеці.	Лекція Самостійна	[1-9]	2 2	1 тиждень
	Модульний контроль.	Лабораторна	[1-9]	2	1 тиждень